

Alenka Urh

Mateja Mahnič:
Nenavadni primer
navadne muhe
s slabo karmo.

*Ljubljana: Mladinska knjiga
(Zbirka Sinji galeb), 2019.*

Če se ozremo po žanrski krajini sodobne mladinske književnosti, kaj hitro opazimo, da so v vsakoletni produkciji takšne ali drugačne kriminalke in detektivke zastopane dokaj konstantno. Razpravljanje o žanrih je v kontekstu mladinske književnosti razmeroma zahtevno in zoprno početje, a spet ne v tolikšni meri, kot trdijo nekateri teoretiki (npr. Nikolajeva), saj številne žanre, detektirane v književnosti za odrasle, najdemo tudi v njenem "mlajšem" podsistemu. Čeprav se je kriminalka pri nas po ugotavljanju Petra Svetine (*Metuljčki in mehaniki*, 2019) razvila relativno pozno, saj čas po drugi vojni dolgo ni bil naklonjen meščanskim vrednotam, znotraj katerih se je žanr razvijal v svojem izvornem okolju, dandanes bolj ali manj enakomerno polnijo (mladinske) knjižne police. Med kriminalke spada tudi prvenec Mateje Mahnič, v katerem avtorica detektivsko zgodbo preplete (romaneskni žanrski sinkretizem je bolj stalnica kot izjema) z izhodišči problemskega romana in blagimi orisi najstniške ljubezenske zgodbe. Navsezadnje gre za mladinski roman, to pa so nedvomno teme, ki najstnike

skorajda univerzalno privlačijo, tako nekako, kot muhe privlači med. Ena od ugank v zgodbi se vrti ravno okoli omenjene dvojice, se pravi muhe in medu, a to ni edina skrivna nit, ki se vije skozi zgodbo. Se pa nazadnje vse niti zvežejo v isti vozle, ki niti ni tako nerešljiv, kot je sprva kazalo.

Kot se za vsako pravo mladinsko detektivko spodobi, se morajo v zgodbenem kotlu poleg negativcev in zločina vrteti tudi pozitivni liki, ki poskrbijo za končno razkritje, kaznovanje in prevlado pravičnosti. Nič drugače ni v *Muhi*: zasluge za to grejo predvsem glavni junakinji Karin, izjemno inteligentni in samozavestni štirinajstletnici, in Sandiju, njenemu detektivskemu očetu. Oba glavna lika do neke mere pričakovano zasedata vsak svojo žanrsko vlogo, po drugi strani pa od nje v pomembnih elementih odstopata. Karin kljub svoji inteligenci ni niti malo nespretna v socialnih stikih, ni ena tistih nerodnih in vase zaprtih intelektualok, ki bi se sramovala lastnega telesa in zanemarjala stike z vrstniki. Kot odlična plesalka, karateistka, prijateljica in še marsikaj je namreč priljubljena in je tudi zelo rada v središču pozornosti. Njen oče Sandi je detektiv, ki rad kvačka – dobesedno –, posluša radio Študent in ima povsem neproblematičen in ljubeč odnos s hčerjo. Tudi preostali liki so v znatni meri osvobojeni stereotipnih pečatov – junakinjina najboljša prijateljica Nina je sicer prikupna lepotica, ki pa zato ni prav nič ohola (čeprav nekoliko površinska), prej nesamozavestna in zelo prijazna; osebni varnostnik Lepi pa ni zgolj zajetna gora mišic, je tudi načelen, miselno prožen in ranljiv.

Sandi in Karin sestavljata funkcionalno enostarševsko družino, v kateri prevladuje vsesplošna skrb za drugega: dekle skrbi, da njen oče je kolikor toliko zdrav in omejuje vnose priljubljene pijače – piva, oče pa zaščitniško varuje hčerino dobrobit. Mama Sonja v sliko vstopi šele približno na tretjini knjige, po ločitvi se je namreč znova poročila, njen življenjski slog in vrednote pa se od tistih, ki jih gojita Karin in njen oče, precej razlikujejo. Kljub temu se zdi, da je bistra najstnica predelala vse morebitne zamere in uspela z mamo zgraditi bolj ko ne ravnodušno neproblematičen, precej distanciran odnos. Ne gre pozabiti na super sodobno svetovljansko babico Majdo, ki kot nekakšna nosilka intuicije sluti prihodnost, varuje sedanost in globoko ceni preteklost. Kot taka ni le pomembna posrednica temeljnih naukov svoji najstniški vnukinji, temveč slednjo tudi obvaruje pred nekaterimi negativnimi izkušnjami.

Temeljna zanka kriminalke je povezana s primerom suma zakonske nezvestobe žene bogatega lastnika fitnesa, ki predstavlja tokratni oreh za Sandijevo detektivsko oko. Na videz preprosta dinamika se začne zapletati, ko na narativno prizorišče vstopajo najrazličnejše osebe, namigovanja, zapleti

in kriminalna dejanja, kot so prekupčevanje s prepovedanimi steroidi, nasilje in navsezadnje poskus umora lastnika fitnesa. Način razvozlavanja skrivnosti je precej sherlockovski, kar sploh ne preseneča, saj Karin najraje prebira zgodbe o Sherlocku Holmesu in se z očetom večkrat postavita v vlogi slavnega detektiva in njegovega zvestega pomočnika Watsona. Karin poleg tega z veseljem prebira domačo serijo Bogdana Novaka *Zvesti prijatelji*, pa tudi novejša dela, kot so Möderndorferjev *Kit na plaži*. Takšne medbesedilne reference ne služijo le kot dodaten avtentifikator natančno orisanega značaja junakinje, temveč so hkrati tudi namig bralcem za nadaljnje branje domače književnosti.

Tudi na Karinini fronti stvari niso preproste: je žrtev nasilja (čeprav žrtev morda ni ravno ustrezna opredelitev, saj se napadalca spretno ubrani) vrstnika Arona, ki se zapleta v številne problematične, tudi kriminalne posle ter se spopada z najrazličnejšimi nevšečnostmi. Med slednje vsekakor sodi Aronov (pre)zaščitniški oče, ki sina s svojim bogastvom hkrati podkupuje in rešuje iz godlje, pa "slepota" ravnatelja in nekaterih drugih delavcev šole, ki jim je ugled institucije očitno pomembnejši kot interesi mladoletnih posameznikov. Takšno sprenevedanje bi se nemara zdelo neprepričljivo, če nam ne bi sama resničnost večkrat pokazala, da je kaj takega povsem mogoče.

V delu prevladuje prvoosebna pripoved glavne junakinje z občasno menjavo fokusa, ko zgodba sem ter tja preskoči v tretjo osebo in pospremi koga od vpletenih. Številne informacije, ki so za roman bistvene, niso podane na moteče očiten način, kot se to pogosto primeri v tovrstnih mladinskih delih, temveč so bralcu dostavljene po ovinkih, zapakirane v na videz povsem nedolžne stavke. Značaj glavne junakinje je večplasten in prepričljiv, s čimer merim tudi na to, da ni vedno in povsod zgolj pridno dekle, prosto vseh negativnih občutkov. Tako jo včasih prav neprizanesljivo razjeda črv zavisti in ljubosumja ob lepoti in prikupni spogledljivosti najboljše prijateljice. Poleg tega je značilno najstniško zmedena v vprašanjih srca, enkrat se zdi, da ji je všeč eden, kmalu za tem drugi, dokler se nazadnje zgodba ne zasuka v nepričakovano, tretjo smer.

V delu problemskih izhodišč ne manjka, pravzaprav so izjemno zgoščena: tu imamo ločene družine, v katerih otroci pogosto odraščajo hitreje kot v dvostarševskih družinah, potem je tu nasilje med vrstniki, uživanje prepovedanih substanc (v tem primeru steroidov) ter zasvojenost z računalniškimi igrkami in socialnimi omrežji. S tem je povezano tudi spletno nasilje, s katerim se odrasli velikokrat ne znajo spopadati, saj v njihovem času še ni obstajalo, zato tudi ne obvladujejo mehanizmov za

njegovo preprečevanje in sankcioniranje. Knjiga torej v zelo zgoščeni obliki obravnava številne pasti, ki danes z vseh koncev prežijo na mlade. Slog se v neki meri približa govoru sodobnih najstnikov (npr. internetni sleng ter uporaba pogovornega nedoločnika, predvsem v premem govoru), roman pa sodobno generacijo mladih bralcev uspešno nagovarja tudi z izbranimi temami in referencami na pop kulturo.

Čeprav je kriminalna zgodba v splošnem spretno izpeljana in prestopa tipične žanrske okvire, se sooča tudi z nekaterimi manjšimi zadregami. Ena od njih je občasen zdrs po časovni premici: zakaj se npr. Aron razjezi na Nino, češ da sta bila zmenjena ob šestih, če je malo pozneje (na naslednji strani) ura šele tri? Poleg drugih malenkosti (denimo obrnjenega SOS znaka ne sestavljajo "tri kratke, tri dolge, tri kratke", to je navadni SOS znak, OSO bi bil torej tri dolge, tri kratke, tri dolge) so tu še nekatera vsebinska vprašanja, ki se tičejo reševanja primera nenavadne muhe. Zakaj denimo Sandi trdi, da mu je za Ljubovo alergijo na méd povedal Lepi, če mu je sam Ljubo nekaj strani prej zaupal, da je za to vedela le njegova žena Eva. To bi se dalo sicer pripisati Sandijevi občasni pozabljivosti, ki jo Karin omeni na nekem drugem mestu, vseeno pa ostane odprto vprašanje, zakaj nista šla Karin in Sandi, pozneje pa policisti najprej k žrtvi (torej Ljubu) preverit, ali je res doživel alergično reakcijo, ki je povzročila zastoj srca, ali je šlo za infarkt, kot je veljalo sprva? Takrat že prisebna in okrevajoča žrtev bi menda najbolje vedela, zakaj je skočila v bazen, in ugibanje bi bilo odveč. Seveda to v nobenem pogledu ne zamaje temeljev zgodbe in nemara predstavlja narativno odprtost, ki je sicer v leposlovju povsem legitimna in jo bralci na neki način celo pričakujemo.

Razen tega in nekoliko nenadnega konca je zgodba speljana spretno in postreže z marsikatero žanrsko novostjo. V nasprotju s prevladujočo bipolarnostjo mladinskih kriminalk, v katerih so v vlogo negativnih likov postavljeni pretežno odrasli, ki so nazadnje tudi kaznovani, medtem ko otroci kot pozitivci nosijo zasluge za končno zmago pravičnosti, je tu dinamika nekoliko drugačna. Negativna plat je sicer res zastopana tudi z odraslimi, a v glavni vlogi prestopnika se znajde najstnik, zato je tudi kazen milejša, vsem zlobnim dejanjem pa nazadnje sledi odpustanje, sprejemanje in obračanje novega lista. Tako se zgodba zaključí ne le srečno, ampak tudi optimistično.